

מבט על, גיליון 324, 26 במארס 2012

ההחלטה האיראנית בדבר ייצור נשק גרעיני

אפרים אסכולאי

כלי התקשורת הבין-לאומיים שופעים כותרות בדבר הערכות דומות של שירותי המודיעין הישראליים ואלה האמריקניים על כך שהמשטר האיראני טרם החליט לייצר נשק גרעיני, וכן על המחלוקות, לכאורה, בין הממשל האמריקני לבין הממשל הישראלי ביחס לחומרת המצב. עם זאת, חילוקי דעות כלשהם מבוססים בסופו של דבר על ידיעת עובדות בסיסיות ביחס לסטאטוס התוכנית האיראנית. להלן סקירת העובדות, המתבססות על דוחות עדכניים שפרסמה סבא"א – לנוכח ההבנה כי עקב מגבלות המוטלות על מנגנון האימות של סבא"א, מדובר בהערכה מינימלית בלבד, בפרט כאשר ייתכנו קיומם של מתקנים וחומרים בלתי מוצהרים. עובדות בסיסיות אלה יסייעו בהבהרת הנושא.

- איראן מעשירה אורניום באתר התת-קרקעי שלה בנתנז, ובשלב זה כבר העשירה כמה טונות עד לרמה של שלושה אחוזים וחצי. העשרה זו יכולה לשמש כדלק לכור הגרעיני בבושהר.
- איראן מעשירה אורניום עד לרמה הנמוכה מעט מעשרים אחוזים, המוגדרת כאורניום מועשר בדרגה נמוכה (LEU). העשרה זו עשויה לשמש כדלק לכור המחקר בטהרן (TRR).
- איראן הקימה מתקן קטן ומוגן היטב להעשרת אורניום בפורדו, ליד העיר קום, אשר על פי הצהרתה נועד לשמש לשם העשרת אורניום עד לרמה של עשרים אחוזים. איראן מתקנה את הצנטריפוגות במתקן זה.
- איראן מקימה בארק כור מים כבדים גרעיני בינוני בהספק של 40 מגה-ואט המתודלק באורניום טבעי (IR-40). כור מסוג זה עשוי לשמש לייצור פלוטוניום מדרגה צבאית. יידרש עוד זמן רב עד שהכור יופעל.
- לאיראן יש את כל מתקני העזר לייצור אורניום מועשר ולייצור דלק גרעיני לכוריה.
- קיימת אפשרות שאיראן מחזיקה בתוכנית פקיסטנית לייצור פצצה גרעינית המבוססת על אורניום מועשר. יש סימנים המעידים על כך שאיראן ערכה כמה ניסויים ופעילויות הקשורים בתכנון מנגנון של פצצה גרעינית.

מהו, לפיכך, הפוטנציאל של איראן לייצור נשק גרעיני? לאיראן הידע הטכני והמתקנים להעשרת אורניום מדרגה נמוכה (3.5 אחוזים ו-20 אחוזים) לרמה של אורניום מועשר בדרגה גבוהה (HEU) בדרגה של 90 אחוזי העשרה. תהליך זה יארך זמן רב יותר עבור הכמות הראשונית הנדרשת לליבת הפצצה הגרעינית וזמן קצר יותר עבור הכמויות שלאחריה. האומדנים שפורסמו נעים מפרק זמן קצר מאוד (בסדר גודל של שבועות), עבור לכמה חודשים וכלה בכ-שנה. אם תשתמש במלאי הזמין שלה של אורניום מועשר בדרגה נמוכה, תוכל איראן לייצר אורניום מועשר בדרגה גבוהה שיספיק לכ-ארבע עד חמש ליבות של פצצות גרעיניות.

כמו כן, ההנחה הרווחת היא, שלאיראן כל הרכיבים הדרושים לייצור נשק גרעיני מסוג האימפלוזיה. יחד עם זאת, הסטאטוס של הרכבת ראש נפץ גרעיני הנישא על טיל - אינו ברור. לבסוף, הממשלה האיראנית טרם נתנה "אור ירוק" להעשרת אורניום מעבר לרמה של עשרים אחוזים במתקניה המוצהרים, הנתונים תחת פיקוח.

סוכנויות המודיעין של ישראל ושל הממשלות השונות אינן חולקות על קביעה זו. מהו, אפוא, מקור המחלוקת ביניהן? הנושא הראשון השנוי במחלוקת הוא טכני במהותו: האם האיראנים מסוגלים לפתח פצצה גרעינית פועלת? על פי הערכת המודיעין הלאומית האמריקנית (NIE) משנת 2007, איראן הפסיקה לעבוד על פיתוח מערכת זו בשנת 2003, ולא ברור אם חידשה את העבודה בנושא. מצד אחר, יכול להיות שאיראן מחזיקה בתכנון פקיסטאני בר-ביצוע, וייתכן שהיא חידשה את העבודה על המיזם לאחר שנת 2007. עיתון הניו-יורק טיימס דיווח ב-18 במארס, 2012 על כך שעל פי כמה הערכות אמריקניות קיימת סבירות גבוהה לכך שאיראן לא חידשה את העבודה על הפרויקט.

כאן טמון ההבדל הגדול בהערכות ביחס למצב. בעוד שאין חולק על כך שהאיראנים יכולים, אם הטכנאים יקבלו את הפקודה לעשות זאת, לייצר בפרק זמן קצר למדי אורניום מועשר בדרגה גבוהה עבור הליבה הראשונה של ההתקן הגרעיני, ארצות-הברית סבורה, כי יוותר עדיין די זמן לעשות משהו ביחס לכך, שכן היא תגלה זאת בזמן. עם זאת, המאמר שהוזכר כאן למעלה, מפרט גם את הקשיים שבהם נתקלת ארצות-הברית בכל הנוגע לאיסוף מודיעין באיראן, עובדה המעלה ספיקות מסוימים באשר ליעילות איסוף מודיעין בשעה הנכונה בידי סוכנויות מודיעין. אם המודיעין נתקל בקשיים כה רבים, כיצד ניתן לבטוח בהערכות המבוססות על מודיעין?

אכן, הטקטיקה האמריקנית ביחס לפרויקט הגרעיני האיראני מרמזת על הימור רציני: הסבירות שהעיצומים יעבדו; הסבירות שהאיראנים לא חידשו את העבודה על פיתוח מנגנון הנפץ, הסבירות שאין ברשותם תכנון מעשי של מנגנון פיצוץ גרעיני; הסבירות שהעולם יגלה במועד, היה ואיראן תחליט להסתער על משימת העשרת האורניום לרמות צבאיות. ההסתמכות על עיצומים, חוסר זמינות של מנגנון נפץ בר-ביצוע, וחשיפת כוונותיה של הממשלה האיראנית במועד, שיאפשר את עצירתה, מהווים, ככל הנראה, הימור גדול מדי עבור ממשלת ישראל. כמו כן, אין לדעת כיצד תפעל ארצות הברית במקרה של הגעה לנקודת המשבר.

לפיכך, הדבר המטריד איננו העובדה שאינה שנויה במחלוקת ולפיה הנהגת איראן טרם נתנה את הפקודה לייצר אורניום מועשר בדרגה גבוהה במתקניה המוכרים. הבעיה היא מה ניתן לעשות, והאם יהיה בכך די כדי להסיר את הסכנה שביום מן הימים יתברר כי המשטר הנוכחי באיראן מחזיק בידיו נשק גרעיני.